

2018

Budgetförutsättningar

Socialnämnden i Järfälla

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. SAMMANFATTNING	2
2. ANSVARSOMRÅDE	4
3. MÅL OCH STYRDOKUMENT FÖR SOCIALNÄMNDEN	5
4. HANDLINGSPLAN TILL MILJÖMÅLEN	12
5. EKONOMI	13
6. FRAMÅTBlick	17
7. KÄNSLIGHETSANALYS	18
8. SAMMANSTÄLLNING I EKONOMISKA TERMER AV NÄMNDENS FÖRSLAG TILL KOMMUNFULLMÄKTIGE	19
9. SAMMANSTÄLLNING AV ÅTGÄRDER OCH BERÄKNADE EFFEKTER AV KOSTNADSMINSKINGAR	19
10. ÄSKANDE OM MEDEL FÖR VOLYMFÖRÄNDRINGAR INOM ÄLDREOMSORG	20
11. ÄSKANDE OM MEDEL FÖR VOLYMFÖRÄNDRINGAR INOM FUNKTIONSHINDER	21
12. ÄSKANDE OM MEDEL FÖR VOLYMFÖRÄNDRINGAR INOM INDIVID- OCH FAMILJEOMSORG	22

Bilagor

1. Redovisning av investeringsäskanden 2018 och investeringsplan 2019-2021
2. Redovisning av fastighetsinvesteringsäskanden för 2018
3. Redovisning av fastighetsinvesteringsplan 2019-2021
4. Peng för verksamhet med kundval 2018

1. SAMMANFATTNING

Nämndens största utmaningar 2018:

- Med expansionen av Järfälla kommer kostnaderna att stiga då volymerna av ärenden och insatser kommer att öka inom samtliga områden för socialförvaltningen. Även fler boenden än tidigare kommer att behöva byggas, såsom exempelvis äldreboenden. Risk föreligger också att driftkostnader för dessa boenden kommer vara högre än nuvarande då priserna på nyproduktion ökat kraftigt. Dessutom kommer det sannolikt innebära ökat behov av resurser och även lokaler då förvaltningen redan idag använder ytorna maximalt.
- Rekrytering – en av de allra största utmaningarna för förvaltningen är att rekrytera och behålla medarbetare. En mängd åtgärder för att underlätta situationen har redan vidtagits exempelvis lönesatsning för socialsekreterare. Det är tredje året i rad som lönesatsning görs på förvaltningen.

Vidare inledde individ- och familjeomsorgen 2016 en satsning för att ytterligare förbättra introduktionen för nyanställda socialsekreterare som nyligen avslutat sina socionomstudier. Socialsekreterare från olika enheter träffas i grupp en gång/månad från september till maj där man fokuserar på olika teman, exempelvis kommunens ansvar, etiska dilemman, arbetsmiljö och barnperspektiv och de ges även möjlighet att själva ta upp viktiga frågor. Målsättningen med träffarna är att deltagarna ska få en ökad kunskap och förståelse för sin arbetsplats, arbetsroll och sig själva i relation till arbetet. Utvärdering som gjorts visar att deltagarna anser att gruppträffarna är positiva och satsningen kommer att fortsätta under 2017/18.

Dessutom har en nätverkande rekryterare anställts våren 2017 som bland annat har besökt olika universitet/högskolor för att träffa/mingla/hålla föredrag för socionomstudenter.

- Bostadsbrist – preliminära uppgifter från hemlöshetsmätningen 2017 visar att hemlösheten öka väldigt mycket jämfört med den mätning som gjordes 2011. Att bli godkänd för ett hyreskontrakt för den som har låga eller inga inkomster är näst intill omöjligt. Att personer saknar boende bidrar till ökade kostnader inom hela Individ- och familjeomsorgen. Tillfälliga boenden, drogfria stödboenden, kvinnojouurer är några av de insatser som beviljas som ett resultat av bostadsbristen.
- Betalningsansvarslagen - Förslag om att ändra betalningsansvarslagen framöver innebär stora konsekvenser för kommunen om det genomförs. Handlägningsprocessen behöver förändras/effektiviseras samt innebära ett snabbare arbetsflöde vilket kräver utökade handläggaresurser. Förslaget är bland annat att minska antalet dagar från det att person är medicinskt färdigbehandlad till hemgång från 5 dagar till 3 dagar och inom socialpsykiatri minska från 30 dagar till 3 dagar. Detta förutsätter en skatteväxling eller dylikt då detta inte ryms inom föreslagna budgetramar. Arbetet genom KSL pågår för att nå en överenskommelse mellan berörda parter.
- Personlig assistans - Inom området personlig assistans LSS kvarstår stora utmaningar under kommande år. Volymutvecklingen har varit kraftig, utöver förskjutningen av

kostnader till kommunen från försäkringskassan sker även ett ökat inflöde av ansökningar från personer som flyttar in till kommunen. I bokslutet för 2016 är det 70 800 timmar fler än budgeterat och motsvarar ett underskott på cirka 20 mnkr. Helårsprognosen per april för 2017 görs bedömningen att volymutvecklingen fortsätter med ytterligare en volymökning med cirka 49 800 timmar och ett underskott på cirka 12,6 mnkr. Volymutveckling från den nivån som fanns i december 2016 ligger inte i förvaltningens budgetram. Det som gör utmaningarna kring personlig assistans än större 2017 är att försäkringskassan informerat kommunerna om ändringar i bedömning från och med 1 december 2016 av personlig assistans som baseras på rättpraxis. Det kommer innebära för kommunerna ytterligare kostnadsförskjutning från försäkringskassan till kommunerna.

- Flykting - Ett stort antal personer flydde 2015 flydde till Sverige varav en del kom till Järfälla. Detta har fått konsekvenser för kommunen och socialförvaltningen. Järfälla har fortfarande ansvar för de flesta av de barn och ungdomar som kom utan föräldrar hösten 2015. Drygt 50 ungdomar som fyller 18 år under 2018 har ännu inte fått besked från Migrationsverket (MV) om de får uppehållstillstånd. Om de hinner fylla 18 år innan de får besked övergår de till MV:s ansvar. Får de avslag innan de fyllt 18 ska de utvisas och hinner de få uppehållstillstånd får de stanna. Denna osäkerhet påverkar ungdomarna och många mår psykiskt dåligt vilket även påverkar kostnaderna för kommunen, och samhället i stort. Får ungdomarna uppehållstillstånd har Järfälla kommun ansvar för barnen till dess de går ut gymnasiet, dock längst tills de fyller 21. Det är av stor vikt att det finns bostäder att få tag i för att ungdomarna ska kunna fortsätta sin integration och skapa ett vuxenliv.

De råder fortsatt osäkerhet avseende tillämpningen av de nya reglerna kring ersättningar för ensamkommande som träder i kraft 1 juli 2017 vilket kommer att påverka förvaltningens ekonomi i negativ riktning. Under andra halvåret 2016 har dock förvaltningen arbetat med att ta fram åtgärder för att på bästa sätt minska de negativa effekterna, som exempelvis förhandla med boenden om ersättningsnivåerna för att minska placeringskostnaderna.

Till Järfälla fortsätter vuxna personer som flytt från sitt hemland att bosätta sig på egen hand, s.k. EBO. Ett stort antal personer har också tagits emot i Järfälla enligt den nya lag som kom i mars 2016, Bosättningslagen. Flertalet av dessa har under 2018 genomgått den statliga etableringen som alla nyanlända personer ska genomgå. Alla är inte etablerade i arbetslivet efter etableringstiden varför det finns en stor risk att fler personer kommer att bli aktuella för försörjningsstöd under 2018.

Flera av de som bosattes i Järfälla enligt Bosättningslagen har familjer som väntar på att få komma till Järfälla, i dagsläget väntas 48 familjemedlemmar komma under 2017. Då det är mycket svårt att hitta ett boende och är risken stor att socialförvaltningen kommer att behöva bistå familjerna med tillfälligt boende, vilket är kostsamt.

- Socialförvaltningen har för avsikt att införa socialstyrelsens standardiserade screeninginstrument för våldsutsatta. Detta är också ett område socialstyrelsen gärna ser att kommunerna utvecklar. I screeningen ingår alla de parametrar som betecknar våld; materiellt, sexuellt, latent, fysiskt och psykiskt våld. I dagsläget görs detta inte med regelbundenhet dock alla som kontaktar förvaltningen, det vill säga både inom

individ- och familjeomsorgen och äldre- och funktionshinderomsorgen, ska från och med våren 2018 screenas.

Att fråga alla om de är utsatta för våld, kommer att innebära att fler våldsutsatta uppmärksammas och uttrycker ett behov av bistånd från avdelningen. Redan idag ser vi en ökning av personer som söker stöd p.g.a. våldsutsatthet.

2. ANSVARSOMRÅDE

Socialnämnden ansvarar för äldreomsorg, funktionshinder, individ- och familjeomsorg exkl. familjerätten, den kommunala hälso- och sjukvården samt uppgifter inom det bostadssociala området (bostadsanpassningsbidrag).

Äldreomsorg

Den kommunala äldreomsorgen syftar till att skapa förutsättningar för människor med olika funktionsnedsättningar orsakade av åldrande eller sjukdom, att kunna leva ett så fullvärdigt och självständigt liv som möjligt.

Området äldreomsorg ansvarar för stöd och omsorg enligt socialtjänstlagen till vuxna personer. Området ansvarar även för viss hälso- och sjukvård (HSL) i särskilt boende och dagverksamhet.

Funktionshinder

En funktionsnedsättning kan innebära många olika begränsningar i möjligheterna att leva som andra. Det kommunala stödet till personer med funktionsnedsättning är inriktat på att ge den enskilde förutsättningar att leva som andra genom att ge stöd och service som stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv.

Verksamheten vänder sig till personer som omfattas av Lagen om stöd och service till vissa funktionsnedsatta (LSS) eller socialpsykiatri (under 65 år). Området ansvarar även för viss hälso- och sjukvård (HSL) i särskilt boende/bostad med särskild service och sysselsättning och daglig verksamhet.

I verksamhetsområdet ingår även bostadsanpassning för äldre (vuxna).

Individ- och familjeomsorg

Individ- och familjeomsorgens uppdrag är att vara ett skydds nät och en garanti för att de som bor eller vistas i kommunen får den hjälp och det stöd de behöver för att kunna leva i ekonomisk och social trygghet och på jämlika villkor. Biståndet ska utformas så att det stärker den enskilde att leva ett självständigt liv.

Övrigt

Socialnämnden har även ansvar för serveringstillstånd och tillsyn enligt alkohollagen, tillsyn över handel med tobaksvaror och nikotinläkemedel, dödsbouppteckningar och föreningsbidrag till verksamhetsanknutna frivilligorganisationer. Socialnämnden ansvarar också för psykiskt och socialt omhändertagande när kriser och katastrofer inträffar i kommunen.

3. MÅL OCH STYRDOKUMENT FÖR SOCIALNÄMNDEN

De kommungemensamma inriktningsmålen ska vara styrande för nämnderna på så vis att nämnderna ska formulera effektmål med tillhörande indikatorer som härleds ur kommunens fyra inriktningsmål. Socialnämndens effektmål för 2018 motsvarar de fastställda målen för år 2017, men att justeringar har gjorts av de tillhörande indikatorerna.

Framtida tillväxt (inriktningsmål)

Invånarantalet i Järfälla ska öka och kommunen som organisation ska på alla nivåer ha beredskap att möta expansionen. Kommunen ska erbjuda en blandning av boende- och upplåtelseformer samt boende som passar för alla livets skeden, behov och livssituationer. Arbetslösheten bland Järfällaborna ska minska. Antalet arbetstillfällen i kommunen ska öka och fler företag ska etablera sig i kommunen. Järfälla ska även attrahera fler besökare och erbjuda olika typer av attraktiva besöksmål.

Effektmål:	Indikatorer / resultatmätt:	Uppföljning / mätmetod:	Redovisningsform:
1. Socialtjänsten ska ytterligare stärka den enskildes förmåga att leva ett självständigt liv.	1. Tiden som klient uppbär försörjningsstöd skall minska jämfört med föregående år. (IFO) 2. Ej återaktualiserade barn och ungdomar ett år efter insats ska öka jämfört med föregående år. (IFO) 3. Andel boendeplatser enligt LSS §9.9 där den boende har möjlighet till en individuellt anpassad aktivitet per dag utanför bostaden ska öka i jämförelse med föregående år. (FO)	1. Egen statistik 2. Kommunernas kvalitet i korthet 3. Öppna jämförelser	Tertial 1 Delårsbokslutet Verksamhetsberättelsen
2. Socialtjänsten ska ytterligare stärka barnrättsperspektivet inom individ- och familjeomsorg och funktionshinders verksamheter.	1. Andel barnkonsekvensanalyser i ärenden till nämnd som berör barn ska var 100 %. (Förvaltningsövergripande)	1. Egen statistik	Tertial 1 Delårsbokslutet Verksamhetsberättelsen

Kvalitativ välfärd (inriktningsmål)

Järfällaborna ska erbjudas bästa möjliga välfärdstjänster för sina skattepengar. Kommunalt finansierade verksamheter ska bedrivas effektivt, med ständigt förbättrade resultat och hög brukarupplevd kvalitet avseende såväl verksamhetens innehåll som personalens bemötande. Kvalitet och uppföljning ska vara det styrande för alla kommunalt finansierade tjänster.

Effektmål:	Indikatorer / resultatmått:	Uppföljning / mätmetod:	Redovisningsform:
3. Socialtjänsten ska ytterligare verka för ökad livskvalitet och ett bättre liv för den enskilde.	<p>1. Andel brukare som är nöjda med sitt särskilt boende ska öka i jämförelse med föregående år. (ÄO)</p> <p>2. Andel brukare som är nöjda med sin hemtjänst ska öka i jämförelse med föregående år. (ÄO)</p> <p>3. Antalet SIP (samordnad individuell plan) ska öka i jämförelse med föregående år. (FO/IFO)</p> <p>4. En standardiserad metod för uppföljning, ASI uppföljning, ska genomföras med minst 90 % av vuxenhetens klienter med missbruksproblematik (IFO).</p> <p>5. Andel öppenvårdsinsatser i förhållande till alla insatser som barn och unga beviljas ska öka jämfört med föregående år (IFO).</p> <p>6. Andel öppenvårdsinsatser på hemmaplan ska i förhållande till totala antalet öppenvårdsinsatser</p>	1-2, 8 och 10. Öppna jämförelser, socialstyrelsens brukarundersökning 3-7 och 9. Egen statistik	Tertial 1 Delårsbokslutet Verksamhetsberättelsen

	<p>som beviljas öka jämfört med föregående år (IFO).</p> <p>7. Av andel avslutade öppenvårdsinsatser ska minst 80 % ha lett till positiv förändring för den enskilde/familjen (IFO).</p> <p>8. Andel brukare som är nöjda med bemötandet (hemtjänst och särskilt boende) ska bibehållas på nuvarande höga nivå. (ÄO)</p> <p>9. Snabbare normalisering av boendesituationen för våldsutsatta. (IFO)</p> <p>10. Andel som uppger att maten smakar bra ska öka i jämförelse med föregående år. (ÄO)</p>		
<p>4. Socialtjänstens verksamheter ska vara mer kunskapsbaserade, tillgänglig, effektiv och av god kvalitet.</p>	<p>1. Öka andel evidensbaserade och strukturerade behandlingsinsatser inom kommunens egna öppenvård. (IFO)</p> <p>2. Förvaltningsdomstol ska fastställa minst 90 % av nämndens beslut som har överklagats. (Alla, myndighet)</p>	<p>1-2. Egen statistik</p>	<p>Tertial 1 Delårsbokslutet Verksamhetsberättelsen</p>

Miljö och klimat (inriktningsmål)

Järfälla ska vara en föregångskommun i klimat- och miljöfrågor. Kommunen ska ha effektiv och miljöanpassad energi- och resursanvändning. Kommunen ska också verka för att öka medborgarnas miljömedvetenhet.

Effekt mål:	Indikatorer / resultatmätt:	Uppföljning / mätmetod:	Redovisningsform:
5. Socialtjänsten ska minska sin negativa miljöpåverkan.	1. Andel miljöklassade fordon ska vara 100 %. (Alla, myndighet) 2. Elförbrukningen (lokaler) ska minska per årsarbetare jämfört med föregående år. (Alla, myndighet) 3. Pappersförbrukningen ska minska per årsarbetare jämfört med föregående år. (Alla, myndighet) 4. Andel inköp av ekologiska livsmedel i produktionsköken inom ÄO ska öka årligen med 5 %. (ÄO)	1-4. Egen statistik	Tertial 1 Delårsbokslutet Verksamhetsberättelsen

Demokrati, öppenhet och trygghet (inriktningsmål)

Alla kommunens verksamheter ska aktivt arbeta för inkludering och motverka alla former av diskriminering och segregation. Järfällaborna ska erbjudas möjlighet att vara delaktiga och ha inflytande i utvecklingen av det egna närområdet. Arbetet för en tryggare kommun ska prägla all verksamhet i Järfälla, och omfatta såväl förebyggande insatser som aktivt trygghetsskapande åtgärder. Fler mötesplatser och ett rikare kultur- och fritidsutbud ska vara en grundbult i trygghetsarbetet.

Effekt mål:	Indikatorer / resultatmätt:	Uppföljning / mätmetod:	Redovisningsform:
6. Socialtjänstens verksamheter ska präglas av öppenhet, delaktighet och trygghet.	1. Andel brukare som upplever trygghet när deras beviljade insatser (hemtjänst och särskilt boende) utförs ska öka jämfört med föregående år. (ÄO) 2. Andel barn som görs delaktiga i	1. Öppna jämförelser 2-4. Egen statistik 5. Öppna jämförelser	Tertial 1 Delårsbokslutet Verksamhetsberättelsen

	<p>förhandsbedömning och utredningar som rör dem ska öka jämfört med föregående år(IFO).</p> <p>3. Familjeplacerade barn som upplever trygghet i familjehemmet ska öka jämfört med föregående år (IFO).</p> <p>4. Öka brukar-medverkan för individer som berörs av vuxenhetens verksamhet i jämförelse med föregående år. (IFO)</p> <p>5. Andel barnfamiljer med långvarigt försörjningsstöd ska minska jämfört med föregående år. (IFO)</p>		
--	--	--	--

Effektmålen under respektive inriktningsmål bedöms uppfyllda när antalet tillhörande indikatorers målvärden är uppnådda enligt följande:

- Effektmål 1: Av tre indikatorer ska två vara uppnådda.
- Effektmål 2: Av en indikator ska en vara uppnådd.
- Effektmål 3: Av tio indikatorer ska sju vara uppnådda.
- Effektmål 4: Av två indikatorer ska två vara uppnådda.
- Effektmål 5: Av fyra indikatorer ska tre vara uppnådda.
- Effektmål 6: Av fem indikatorer ska fyra vara uppnådda.

Enligt kommunstyrelseförvaltningens anvisningar kommer effektmålen med tillhörande indikatorer att följas upp tertial 1, delår 2 och vid årsbokslutet.

Styrdokument

Strategier, handlingsplaner, direktiv och policydokument fastställda för Järfälla kommun ska vara styrande och genomsyra nämndens och verksamheternas arbete.

Naturligt är att vissa styrdokument har större inverkan än andra på nämndens och verksamheternas arbete och prioriteringar behövs ibland göras för att nå bättre måluppfyllse.

Risicanalys

Järfälla står inför en ekonomisk situation med många utmaningar. Socialnämnden behöver därför ständigt se över möjligheten att effektivisera. Det kommer fortsatt krävas förändringar och flexibilitet för att ha budget i balans.

Ekonomisk planering och prognostisering av Socialnämndens verksamheter måste alltid följas av reservationer för oförutsägbara behov och händelser. De insatser som nämnden ansvarar för är ofta reglerade enligt rättighetslag och därför utanför nämndens möjlighet att påverka eller avvisa.

Socialnämnden påverkas av olika aktörer till exempel försäkringskassan och landstinget som i hög grad kan påverka programområdenas budget.

Socialnämnden använder följande riskmatris för att analysera och riskbedöma verksamhetsområdena:

Sannolikhet	Påverkan					
		Obetydlig	Mindre	Medel	Allvarlig	Förödande
		1	2	3	4	5
Nästan säker	5	Hög	Hög	Extrem	Extrem	Extrem
Trolig	4	Medel	Hög	Hög	Extrem	Extrem
Medel	3	Låg	Medel	Hög	Extrem	Extrem
Mindre	2	Låg	Låg	Medel	Hög	Extrem
Osannolik	1	Låg	Låg	Medel	Hög	Hög

Den vita markeringen i matrisen är ett exempel på riskacceptans. Bruttoreisk vilken värderas som låg eller medel prioriteras inte och nettoreisk värderas då som acceptabel.

Riskbedömningen enligt nedan utgår från en bedömning av sannolikhet/påverkan. Bedömningen ger ett riskvärde, t ex $3 \times 3 = 9$ och $4 \times 3 = 12$. Där risk överstiger riskvärde 10 har förvaltningen ett prioriterat fokus med en rad åtgärder.

Nedan framgår de områden som bedöms ligga över riskvärde 10 uppdelat per inriktningsmål.

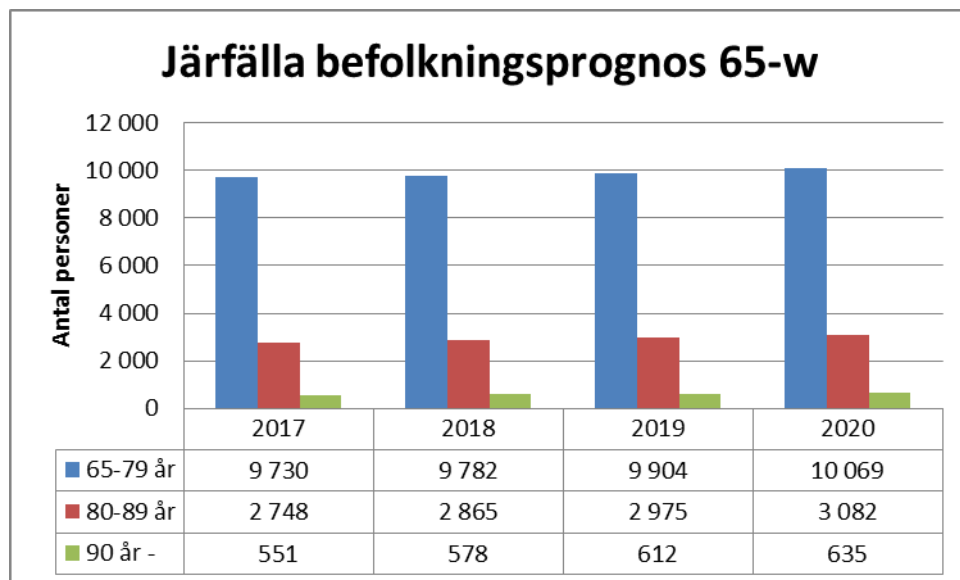
Inriktningsmål: Framtida tillväxt

Järfälla kommer de närmaste åren vare en av de snabbast växande kommunerna i Stockholmsregionen. Med expansionen av Järfälla kommer kostnaderna att stiga då volymerna av ärenden och insatser kommer att öka inom samtliga områden för socialförvaltningen. Även fler boenden än tidigare kommer att behöva byggas, såsom exempelvis äldreboenden. Risk föreligger också att driftkostnader för dessa boenden kommer vara högre än nuvarande då priserna på nyproduktion ökat kraftigt. Dessutom kommer det sannolikt innebära ökat behov av resurser och även lokaler då förvaltningen redan idag använder ytorna maximalt. Rekrytera och behålla medarbetare är och kommer att vara en av de allra största utmaningarna för förvaltningen.

Inriktningsmål: Kvalitativ välfärd

Den äldre populationen fortsätter att växa. Det är av stor vikt att nya boenden framöver inte blir försenade. Då detta kan påverka kösituationen och därmed öka behovet att köpa dyra

externa platser. Det kan också innebära att personer med stort behov av omsorg bor kvar i ordinärt boende och påverkar hemtjänststimarna kraftigt.

I ovan diagram prognostiseras ökningen av befolkningen som är 65 år eller äldre. Åldersintervallen i diagrammet är enligt den modell kommunen använder sig av för att beräkna behovet av tilldelning av medel på grund av volymökningar.

Järfälla kommuns invånare blir som i många andra kommuner allt äldre. Trots att många av dessa personer är friska långt upp i åldern så kommer antalet personer som har behov av vård och omsorg att öka över tid. Av antalet personer som är 65 år eller äldre 2018 prognostiseras ca 12,8 procent att behöva hemtjänst och 3,4 procent att behöva särskilt boende.

Järfälla kommun eftersträvar att kunna erbjuda personer som behöver ett särskilt boende en boendeplats inom kommunen.

Förslag om att ändra betalningsansvarslagen från och med 2018 kommer innebära stora konsekvenser för kommunen om det genomförs. Handlägningsprocessen behöver förändras/effektiviseras för ett snabbare arbetsflöde, vilket kräver utökade handläggaresurser. Förslaget är bland annat att minska antalet dagar från det att person är medicinskt färdigbehandlad till hemgång från 5 dagar till 3 dagar och inom socialpsykiatri minskas från 30 dagar till 3 dagar. Detta förutsätter en skatteväxling eller dylikt då detta inte ryms inom föreslagna budgetramar. Arbetet genom KSL pågår för att nå en överenskommelse mellan berörda parter.

Inom funktionshinderområdet finns det fortsatt behov av flera grupp- och servicebostäder. Inom funktionshinderområdet sker i stort sett inget utflöde. Antalet kunder ökar för varje år. Framförhållning och god planering är viktigt för att tillgodose de behov som finns och för att undvika att tvingas köpa dyra externa platser. Framförhållning och god planering är viktigt för att tillgodose de behov som finns och för att undvika sanktionsavgifter för kommunen.

Inom LSS-boendena kan konstatera att trenden är att vårdbehovet ökar som i sin tur genererar ökade vårdkostnader. Avdelningen behöver ha ökat fokus och följa utvecklingen de kommande åren.

Inom området personlig assistans kvarstår utmaningar under kommande år, dels handlar det om försäkringskassans striktare bedömning gällande LASS och dels vad den nationella utredningen kommer innebära. Här krävs löpande omvärldsbevakning.

Inriktningsmål: Miljö och klimat

Järfälla ska vara en föregångskommun i klimat- och miljöfrågor. Detta samtidigt som kommunen kommer att växa betydande de närmaste åren. Det kommer innebära en stor utmaning att ha en budget i balans när nya äldreboende, grupp- och servicebostäder ska byggas då det tenderar till att bli mycket dyrare än tidigare, dels på grund av att nyproduktionskostnader allmänt ökar markant men också dels när nyproduktion ska miljöanpassas.

Inriktningsmål: Demokrati, öppenhet och trygghet

Fler personer än tidigare får en diagnos som gör att de omfattas av LSS. Många får diagnos redan som små barn. Den medicinska utvecklingen gör även att det är fler som överlever och tillfrisknar efter svåra olyckor och sjukdomar men då ofta med funktionsnedsättningar som hindrar vardagen. Inom funktionshinderområdet sker i stort sett inget utflöde. Antalet brukare ökar för varje år.

De ökade kraven inom arbetsmarknaden gör att det är fler personer med funktionsnedsättningar som har behov av daglig verksamhet eller sysselsättning då man inte klarar av de ökade kraven som arbetsmarknaden ställer.

Förvaltningen kan konstatera ett fortsatt högt antal anmälningar inom individ- och familjeomsorg och då främst inom barn och ungdom.

Inom vuxen är det allt fler vuxna personer som har kontakt med förvaltningen på grund av missbruksproblem som också är samsjuka. De samsjuka har både en psykiatrisk och en missbruksproblematik. Detta ställer högre krav på de insatser som beviljas och insatserna är mer kostnadsdrivande.

Med den planerade expansionen av Järfälla kommer volymerna av ärenden och insatser att öka ytterligare. Dessutom bedöms bostadsbristen även framöver vara betydande och kostnadsdrivande. Den rådande bostadsbristen riskerar att leda till extra kostsamma lösningar i form av boenden på hotell, men också dyrare externa placeringar.

Det kommer dock även fortsättningsvis vara allt svårare att komma in på arbetsmarknaden för de med låg utbildningsnivå, liten erfarenhet och med psykosociala problem. Extra insatser och resurser behöver även fortsättningsvis riktas mot de grupper som står långt ifrån arbetsmarknaden. Extra insatser och resurser behöver även fortsättningsvis riktas mot de grupper som står långt ifrån arbetsmarknaden, både från Arbetsförmedlingen och från kommunens verksamheter.

4. HANDLINGSPLAN TILL MILJÖMÅLEN

Miljöplan 2016-2024 för Järfälla kommun med bolag är ett styrande dokument som antogs av kommunfullmäktige i oktober 2016. Där beskrivs övergripande kommunens miljömål, och stor vikt läggs vid minskad klimatpåverkan och på att uppnå en hållbar konsumtion. I den förra miljöplanen betonade man vikten av att skapa förutsättningar för en hållbar utveckling för alla som bor, arbetar och verkar i kommunen, och med denna vision i grunden, ges goda

möjligheter till ett fortsatt gott resultat för kommunens miljöarbete. För att minska kommunens miljöpåverkan arbetar Järfälla kommun med miljödiplomering enligt en nationell standard som heter Svensk Miljöbas.

Socialnämndens verktyg för att uppnå kommunens övergripande miljömål är just att arbeta med miljödiplomering och att de mål som är aktuella att arbeta med under 2018 är kopplade till socialförvaltningens mest betydande miljöaspekter. Med detta menas att man prioriterar att arbeta med de områden där graden och omfattningen av miljöpåverkan bedöms som mest betydande.

I december 2016 genomfördes en tredjepartsrevision över socialförvaltningens miljöarbete. Efter en utvärdering av denna revision, erhöll socialförvaltningen ett diplom utfärdat av Svensk Miljöbas som är giltigt fram till och med december 2018, och vi arbetar nu efter en ny handlingsplan med nya mål anpassade efter kommunens reviderade miljöplan.

De övergripande områden som socialförvaltningen nu arbetar med är följande:

- *Transport – kopplat till kommunens övergripande mål att energin som används i kommunens och bolagens egna verksamheter ska vara fossilfri år 2025, samt att de fossila utsläppen från tjänsteresor inom kommunen ska minska med 50 % från 2015 till 2025.*
- *Inköp av varor och tjänster – kommunens övergripande mål är att andelen ekologiskt producerade livsmedel som köps in till kommunala verksamheter ska uppgå till 65 procent år 2020.*

Handlingsplan

Kartläggning av vilken typ av bilar som finns, vilket bränsle som används, i vilken omfattning dessa fordon används, samt i vilken utsträckning privata bilar används i tjänsten. En sammanställning av detta planeras att presenteras för ledningen på förvaltningen under början av 2018, och man bör då kunna dra slutsatser om vilka åtgärder som kan vara lämpliga att vidta för att uppfylla kommunens miljömål.

Inköpsrutiner ses över så fler av de varor som köps in har ekologisk märkning. Avstämningsmöten hålls under året och vid behov tas kontakt med upphandlingsenheten för att om möjligt påverka utbudet hos upphandlade företag.

5. EKONOMI

Förutsättningar inför budget 2018

Nämndens resultat för 2016 var ett underskott om -15,5 mnkr. Underskottet beror främst på den markanta volymökningen för personlig assistans LSS. Antalet timmar blev 70 800 timmar mer än budgeterat och motsvarar ett underskott på ca 20 mnkr.

Den volymkompensation förvaltningen tilldelades i budgeten för 2017 inom funktionshinder medgav inte en enda volymökning till utan täckte bara volymökningen som skedde under 2016.

Ram för 2018

Kommunstyrelsens beslut om preliminära nämndvisa ramar innebär en generell uppräkningsram av nämndernas skattefinansierade kostnadsramar (exklusive kapitalkostnader) med en halv procent och intäktsramar (exklusive statsbidrag och barnomsorgsavgifter) med en halv procent.

Nedan redovisas de ekonomiska ramarna för socialnämndens verksamhet.

År 2018

Verksamhet (tkr)	Kostnad	Intäkt	Nettokostnad= kommunbidrag 2018	Nettokostnad 2017
Socialnämnden	-1 562 692	283 520	-1 279 170	1 272 820
Summa	-1 562 692	283 520	-1 279 170	1 272 820

I kommunfullmäktiges beslut i november 2017 kommer det inom ramen för kommunstyrelsens förfogandeanslag finnas medel för volymökningar bland annat för demografiska förändringar. Det tillkommande resursbehovet för äldreomsorg beräknas utifrån andelen äldre i befolkningen. För funktionshinder beräknas volymmedel utifrån en behovsinventering. För individ- och familjeomsorg beräknas tillkommande resursbehov utifrån prognostiserad befolkningsutveckling och kostnad IFO/invånare.

Det totala äskandet för volymförändringar 2018 är 80,3 mnkr, varav äldreomsorg 16,1 mnkr, funktionshinder 54,2 mnkr och individ- och familjeomsorg 10 mnkr. I äskandet för volymförändringar inom funktionshinder avser 15 mnkr prognostiserade volymförändringar för 2017 och som förvaltningen inte har fått volymmedel för.

För att få fram behovet av eventuella effektiviseringar är hänsyn tagen till beräknade volymökningar. Budgetramarna innebär krav på effektiviseringar och verksamhetsanpassningar inom flera områden på cirka 25,8 mnkr, se sammanställning av åtgärder och beräknade effekter av kostnadsminskningar.

Nedan redovisas de ekonomiska ramarna för socialnämndens olika områden. Totalt på nämnden är ramtilldelningen 0,5 procent.

År 2018

Verksamhet (tkr)	Kostnad	Intäkt	Nettokostnad= kommunbidrag 2018	Nettokostnad 2017
Politik	-1 672	0	-1 672	-1 664
Gemensamt	-41 912	2 427	-39 485	-39 289
Äldreomsorg	-572 482	63 172	-509 310	-506 781
Funktionshinder	-547 102	78 550	-468 552	-466 225
Individ- och familjeomsorg	-399 524	139 371	-260 153	-258 861
Summa	-1 562 692	283 520	-1 279 170	-1 272 820

Förvaltningens bedömning är att löne- och prisutvecklingen år 2018 generellt kommer att vara på 2,5 procent. Detta antagande är utifrån vårpropositionen 2017.

För att inga ytterligare budgetförstärkningar ska vara nödvändiga är det även antaget att föreslagna volymmedel inom äldreomsorg, funktionshinder och individ- och familjeomsorg antas. Budgeten utgår också ifrån att avgifterna höjs så att det reellt innebär 1 procent mer i intäkter.

- **Volym (planerad/budgeterad volym) äldreomsorg**

Dessa insatser utgör idag kända behov för 2018. Den planerade produktionen förutsätter att socialnämnden tillförs de volymmedel som motsvarar volymförändringen.

Delområde	Insats	Bokslut 2016	Budget 2017	Budget 2018	Budget 2019	Budget 2020
Ordinärt boende	Hemtjänst, timmar	435 000	425 000	460 000	467 000	474 000
	Avlösarservice, timmar	3 908	4 000	4 200	4 300	4 400
	Ledsagarservice, timmar	11 331	11 000	11 300	11 500	11 700
	Korttidsplatser	35	35	30	30	30
	Dygn	12 035	12 600	10 800	10 800	10 800
	Dagverksamhet					
	-demens	4 428	3 700	5 000	5 100	5 200
	-social	3 921	4 300	4 200	4 300	4 400
Särskilt boende	Äldreboende, lgh	415	414	414	468	468
	Dygn	149 040	151 440	149 040	168 480	168 480
	Köpta permanenta platser	20	17	17	17	17
	Dygn	6 499	6 205	6 205	6 205	6 205
Betalningsansvar	Betalningsansvar, dygn	0	12	30	30	30

*Köpta permanenta platser avser boendeplatser som köpts antingen beroende på platsbrist i kommunens egna särskilda boenden eller beroende på att brukarens behov inte kunnat tillgodoses inom kommunens särskilda boende på grund av t ex religion, språk, aggressivt beteende mm. Några boendeplatser har också köpts med stöd av den tidigare länsöverenskommelsen.

- **Volym (planerad/budgerad volym) funktionshinder**

Dessa insatser utgör idag kända behov för 2018. Den planerade produktionen förutsätter att socialnämnden tillförs de volymmedel som motsvarar volymförändringen.

Delområde	Insats	Bokslut 2016	Budget 2016	Budget 2017	Budget 2018	Budget 2019	Budget 2020
Timrelaterat (antal timmar)	Hjälp i hemmet	66 245	81 149	57 256	66 400	67 400	68 400
	Ledsagarservice SoL/LSS	25 683	22 660	26 000	28 000	28 400	28 800
	Avlösarservice SoL/LSS	10 333	10 300	10 240	12 500	12 750	13 000
	Personlig assistans LSS	180 800	110 000	170 000	259 000	263 000	267 000
	Personlig assistans SFB	118 889	111 000	120 000	122 000	123 800	125 700
	Boendestöd SoL	32 416	36 300	33 000	34 000	34 500	35 000
Sysselsättning (antal personer)	Dagverksamhet SoL	3	5	2	3	3	4
	Sysselsättning SoL	111	110	110	115	116	117
	Daglig verksamhet LSS	250	234	250	270	275	280
Bostad med särskild service (antal personer)	Särskilt boende SoL	50	50	50	55	56	57
	Särskilt boende, köpt plats SoL	25	30	26	26	26	27
	Bostad med särskild service, barn LSS	7	10	8	9	9	9
	Bostad med särskild service, vuxna LSS		177	177	186	189	192
	Bostad med särskild service, vuxna, köpt plats LSS	25	18	21	23	23	24
	Summa		285	282	299	303	309
Korttidsvistelse (antal dygn)	Korttidsvistelse SoL		1 200	2 160	2 160	2 200	2 250
	Korttidsvistelse LSS		3 200	2 100	2 100	2 150	2 200
Korttidstillsyn (antal personer)	Korttidstillsyn LSS		40	31	31	31	31
Övrigt (antal personer)	Kontaktperson SoL		45	49	49	49	49
	Kontaktperson LSS		70	62	62	62	62
	Trygghetstelefon SoL		120	120	120	120	120
	Omvårdnadsbidrag SoL		14	13	13	13	13
	Personligt ombud		2	2	2	2	2

- **Volymer (planerad/budgeterad volym) individ- och familjeomsorg**

Dessa insatser utgör idag kända behov för 2018. Den planerade produktionen förutsätter att socialnämnden tillförs de volymmedel som motsvarar volymförändringen.

Delområde	Bokslut 2016	Budget 2017	Budget 2018	Budget 2019	Budget 2020
HVB Vuxna					
Bruttokostnad, mnkr	7,2	9,5	9,7	10,1	10,6
Antal vård dygn	3 980	5 124	6 410	6 500	6 600
Kostnad/vård dygn kr	1 800	1 854	1 519	1 550	1 600
Antal helårsplatser	10,0	14,0	17,6	17,8	18,0
HVB Barn och ungdom					
Bruttokostnad, mnkr	32,2	34,6	35,5	36,6	37,4
Antal vård dygn	7 665	8 154	8 402	8 500	8 600
Kostnad/vård dygn kr	4 207	4 244	4 221	4 300	4 350
Antal helårsplatser	21,0	22,0	23,0	23,3	23,6
Ekonomisk bistånd					
Bruttokostnad, mnkr	65,8	64,0	65,6	67,6	69,6

6. FRAMÅTBlick

Då Järfälla kommer växa markant de närmsta 10-15 åren kommer utmaningar kvarstå gällande stigande volymer av ärenden och insatser, men även att fler boenden än tidigare kommer att behöva byggas, såsom exempelvis äldreboenden. Risk föreligger också att driftkostnader för dessa boenden kommer vara högre än nuvarande då priserna på nyproduktion ökat kraftigt. Dessutom kommer det sannolikt innebära ökat behov av resurser och även lokaler då förvaltningen redan idag använder ytorna maximalt.

Rekrytering kommer även på längre sikt var en av de allra största utmaningarna för förvaltningen.

Bostadsbrist kommer också sannolikt på längre sikt kvarstå, vilket kommer att orsaka ökade kostnader inom Individ- och familjeomsorg. Tillfälliga boenden, drogfria stödboenden, kvinnojourer är några av de insatser som beviljas som ett resultat av bostadsbristen.

I det längre perspektivet utifrån befolkningsprognosen behövs ytterligare särskilda boenden och gruppboendestäder (LSS). Även verksamhet som daglig verksamhet, dagverksamhet, och mötesplatser behöver öka i takt med att invånarantalet ökar i kommunen. Ett nytt äldreboende i Kallhäll är planerat till år 2019.

Regeringen genomför en bemanningssatsning inom äldreomsorg under perioden 2015-2018. Satsningen innebär att kommunen får ekonomiska medel för att förstärka i verksamheterna.

För Järfällas del innebär satsningen att alla demensavdelningar förses med personal som finns på plats under natten på avdelningen. Utöver det har varje äldreboende gjort personalförstärkningar utifrån sina behov. År 2019 utgår inte denna ersättning vilket innebär att den personalförstärkning som införts avslutas.

En nationell utredning som pågår är Nationell kvalitetsplan inom äldreomsorg - syftet är att genom långsiktiga insatser inom strategiskt viktiga områden säkra utvecklingen av god kvalitet i den framtida äldreomsorgen. Utredningen blev klar i mars år 2017 och förväntas innebära krav och effekter på befintlig verksamhet under kommande år.

Kommunalisering av hemsjukvården är planerad till år 2020 och förväntas ge stora möjligheter men även utmaningar ekonomiskt för kommunen.

En Nationell översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen pågår och beräknas vara klar i oktober 2018 och kommer att ge effekter under 2019.

7. KÄNSLIGHETSANALYS

Volymökningar
<u>Äldreomsorg</u> 1 000 timmar hemtjänst motsvarar en kostnadsökning med 0,38 mnkr per år. En årsplats särskilt boende motsvara en kostnadsökning med 0,756 mnkr per år.
<u>Funktionshinder</u> En årsplats särskilt boende enligt LSS för vuxna motsvarar en kostnadsökning med 1,9 mnkr per år. En årsplats särskilt boende enligt LSS under 23 år motsvarar en kostnadsökning med 1,65 mnkr per år. En plats daglig verksamhet enligt LSS motsvarar en kostnadsökning om 0,22 mnkr per år. 1 000 timmar personlig assistans enligt LSS motsvarar en kostnadsökning med 0,291 mnkr per år.
<u>Individ- och familjeomsorg</u> En årsplats för placering på institutionsboende (barn och unga) motsvarar en kostnadsökning med 1,54 mnkr kronor per år. En årsplats för placering på institutionsboende (vuxna) motsvarar en kostnadsökning med 0,55 mnkr kronor per år.
Tio procents ökning/minskning av genomsnittliga antalet biståndsmottagare per månad ger en ökad/minskad kostnad med 0,6 mnkr per år.

8. SAMMANSTÄLLNING I EKONOMISKA TERMER AV NÄMNDENS FÖRSLAG TILL KOMMUNFULLMÄKTIGE

År 2018

Verksamhet (tkr)	Kostnad	Intäkt	Nettokostnad= kommunbidrag 2018	Nettokostnad 2017
Politik	-1 672	0	-1 672	-1 664
Gemensamt	-41 912	2 427	-39 485	-39 289
Äldreomsorg	-572 482	63 172	-509 310	-506 781
Funktionshinder	-547 102	78 550	-468 552	-466 225
Individ- och familjeomsorg	-399 524	139 371	-260 153	-258 861
Summa	-1 562 692	283 520	-1 279 170	-1 272 820

Kommunstyrelsens beslut om preliminära nämndvisa ramar innebär en generell uppräknings av nämndernas skattefinansierade kostnadsramar (exklusive kapitalkostnader) med en halv procent och intäktsramar (exklusive statsbidrag och barnomsorgsavgifter) med en halv procent. Förvaltningens bedömning är att löne- och prisutvecklingen år 2018 generellt kommer att vara minst 2,5 procent. Detta antagande är utifrån vårpropositionen 2017. Budgetramarna innebär krav på effektiviseringar och verksamhetsanpassningar på cirka 25,8 mnkr, se sammanställning av åtgärder och beräknade effekter av kostnadsminskningar. För en budget i balans så är det dessutom antaget att Socialnämnden får äskade volymmedel.

9. SAMMANSTÄLLNING AV ÅTGÄRDER OCH BERÄKNADE EFFEKTER AV KOSTNADSMINSKINGAR

Givna budgetramarna innebär krav på effektiviseringar och verksamhetsanpassningar inom flera områden, se nedan.

	(tkr)
	2018
Äldre- och funktionshinder	
Inte höja pengarna för hemtjänst, av- och ledsagarservice, samt boendestöd. (ÄO och FO)	5 100
En färre köpt boendeplats. (FO)	4 000
Vårdtyngd hanteras i volymmodell. (FO)	3 600
Antal köpta permanenta boendeplatser inom 2017 års budgetnivå. (ÄO och FO)	300
Minskade konsultkostnader	3 500
Översyn - avlösarservice, avbjöd tid mm	4 300
Individ- och familjeomsorg	
Minskade konsultkostnader	5 000
Totalt:	25 800

10. ÄSKANDE OM MEDEL FÖR VOLYMFÖRÄNDRINGAR INOM ÄLDREOMSORG

	Utfall 2016	Prognos 2017	Prognos 2018	Prognos 2019	Prognos 2020
65-79 år					
Antal i befolkning	9 665	9 730	9 782	9 904	10 069
Totalt antal vårdtagare	606	610	613	621	631
varav ord boende	511	514	517	524	532
varav särskilt bo	95	96	96	97	99
Servicenivå	6,27%	6,27%	6,27%	6,27%	6,27%
80-89 år					
Antal i befolkning	2 604	2 748	2 865	2 975	3 082
Totalt antal vårdtagare	918	969	1010	1049	1087
varav ord boende	750	791	825	857	888
varav särskilt bo	168	177	185	192	199
Servicenivå	35,25%	35,25%	35,25%	35,25%	35,25%
90 år-					
Antal i befolkning	553	551	578	612	635
Totalt antal vårdtagare	505	503	528	559	580
varav ord boende	338	337	353	374	388
varav särskilt bo	167	166	175	185	192
Servicenivå	91,32%	91,32%	91,32%	91,32%	91,32%
TOTALT					
Antal i befolkning	12822	13029	13225	13491	13786
Totalt antal vårdtagare	2030	2083	2152	2231	2301
varav ord boende	1599	1643	1696	1755	1808
varav särskilt bo	430	439	456	474	490
varav bet ansvar	1	1	1	2	3
	2016	2017	2018	2019	2020
Periodisering 0,62					
Helårsvårdt exkl. bet ans	2025	2061	2124	2198	2269
varav särskilt bo	429	435	450	468	483
varav ordinärt	1596	1626	1674	1730	1786
Betalningsansvar	2	2	2	3	3
Totalt antal vårdtagare	2027	2063	2126	2201	2272
Kostnad					
Särskilt boende á	270 093 000	273 641 962	283 017 508	294 260 467	304 252 309
Ordinärt boende á	251 157 000	255 860 824	263 435 078	272 319 299	280 998 158
Bet. ansvar á	0	0	0	0	0
Verksamh stöd á	0	0	0	0	0
Tot volymero kost	521 250 000	529 502 786	546 452 585	566 579 766	585 250 467
Tillkommer gem ÄO	20 507	20 507	20 507	20 507	20 507
Avgår verksamh stöd	0	0	0	0	0
RAM för ÄO			546 473 092	566 600 273	585 270 974
Medel för volymökning			16 949 799	20 127 181	18 670 700
Tillkomm omsorgsavg (3,2%)			542 394	644 070	597 462
Tillkomm måltidsintäkt i särskilt bo (60 kr/dag)			321 788	385 881	342 941
Summa ökade intäkter			864 182	1 029 951	940 403
Medel för volymökning netto			16 085 618	19 097 230	17 730 297

11. ÄSKANDE OM MEDEL FÖR VOLYMFÖRÄNDRINGAR INOM FUNKTIONSHINDER

Delområden	Insats	Lag	Budget 2017	Beräknade ökade volymer					Beräknade ökade kostnader	
				År 2018					År 2018	
				Antal timmar	Antal dygn	Antal personer	Summa	TOTALT	Ersättning	Kostnad
Timrelaterat	Hjälp i hemmet	SoL	57 256	9 144			9 144	66 400	385	3 520 440
	Ledsagarservice	SoL/LSS	26 000	2 000			2 000	28 000	291	582 000
	AVösarservice	SoL/LSS	10 240	2 260			2 260	12 500	291	657 660
	Personlig assistans	LSS	170 000	64 000			89 000	259 000	294	26 166 000
	Personlig assistans	LASS	120 000	2 000			2 000	122 000	294	588 000
	Boendestöd	SoL	33 000	1 000			1 000	34 000	358	358 000
						105 404				31 872 100
Sysse/sättning	Dagverksamhet	SoL	2			1	1	3	119 000	119 000
	Sysse/sättning	SoL	110			5	5	115	76 600	383 000
	Daglig verksamhet	LSS	250			20	20	270	208 000	4 160 000
						26				4 662 000
Boende	Särskilt boende	SoL	50			5	5	55	520 000	2 600 000
	Hälsö- och sjukvård i LSS							0		1 400 000
	Bostad med särskild service, barn	LSS	8			1	1	9	1 800 000	1 800 000
	Bostad med särskild service, vuxna, äldre samt resursförstärkning									3 600 000
	Bostad med särskild service vuxna	LSS	177			9	9	186	510 000	4 590 000
	Bostad med särskild service, vuxna, köpt plats	LSS	21			2	2	23	2 000 000	4 000 000
						17				17 990 000
Korttidsvistelse (antal dygn)	Korttidsvistelse	SoL	2 160					2 160		
	Korttidsvistelse	LSS	2 100					2 100		
Korttidstillsyn (antal personer)	Korttidstillsyn	LSS	31					31		
Övrigt	Kontaktperson	SoL	49			4		49		
	Kontaktperson	LSS	62					62		
	Trygghetstelefon	SoL	120					120		
	Omvårdnadsbidrag	SoL	13					13		
	Personligt ombud		2					2		
SUMMA										54 524 100

12. ÄSKANDE OM MEDEL FÖR VOLYMFÖRÄNDRINGAR INOM INDIVID- OCH FAMILJEOMSORG

	Volymmedel 2018	2017	2016	2015
Kostnad IFO, kr/inv (exkl familjerätten)	9 992 059		3 619	4 026
Volymmedel - IFO totalt	9 992 059			
Folkmängd	79 271	76 510	74 412	72 429
Förändr folkmängd 2018-2017	2 761			